ЧУСТ ТУМАНЛАРАРО ИҚТИСОДИЙ СУДИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛҚИЛУВҚАРОРИ

Чуст тумани

2024 йил 14 март

Чуст туманлараро иктисодий суди судьяси Д.Соатовнинг раислигида, судья ёрдамчиси О.Мирзакуловнинг суд мажлиси котиблигида, Ўзбекистон вилояти, Тўрақўрғон Республикаси Наманган туман Фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгаши даъвогар – "XO`JAND OBOD DIYORI" ФХнинг манфаатида, жавобгар – "NAMANGAN TO`QIMACHI МЧЖга нисбатан шартнома 4.4-бандига ўзгартириш киритиш, CLUSTER" 364.586.983 асосий қарз ва 72.917.397 сўм жарима сўм хисоб-фактураларга ўзгартириш китириб қайтадан юбориш мажбуриятини юклаш тўгрисидаги даъво аризасини, очик суд мажлисида даъвогар вакиллари – О.Дадамирзаев, Ш.Исмоилов, Л.Норматов, жавобгар вакили – Д.Икромов, Ғ.Рахматовларнинг иштирокида, Чуст туманлараро иқтисодий суди биносида кўриб чиқиб, суд қуйидагиларни

аниклади:

Ўзбекистон Республикаси Наманган вилояти, Тўракўрғон туман Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши даъвогар — "XO`JAND OBOD DIYORI" ФХнинг манфаатида судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, унда жавобгар - "NAMANGAN TO`QIMACHI CLUSTER" МЧЖга нисбатан 367.147.027 сўм асосий қарз ва 73.429.405 сўм пеня ундиришни сўраган.

Кейинчалик, Ўзбекистон Республикаси Наманган вилояти, Тўракўрғон туман Фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши даъво талабини ўзгартириб, шартнома 4.4-бандига ўзгартириш киритиш, 364.586.983 сўм асосий қарз ва 72.917.397 сўм жарима ундириш, хисобфактураларга ўзгартириш китириб қайтадан юбориш мажбуриятини юклашни сўраган.

Суднинг ажримига асосан даъво талабини ўзгартириши (кўпайтириш) қабул қилинган.

Суд мажлисида даъвогар вакили даъво аризасини тўлик қаноатлантиришни сўради.

Жавобгар вакили даъвонинг етказиб берилган махсулоти ҳақидан қолган 252.094.959 сўм қарздорлигини тан олди ва даъвонинг қолган қисмини рад этишни сўради.

Суд тарафларнинг суд мажлисида берган кўрсатмалари ва тушунтиришларини тинглаб, иш хужжатларини ўрганиб чиқиб, қуйидагиларга кўра даъво аризасини қисман қаноатлантиришни лозим деб топади.

Иш хужжатларига кўра, даъвогар ва жавобгар ўртасида 06.03.2023 йилда №4 - сонли пахта хом ашёси ва уруғлик пахта харид қилиш бўйича фьючерс шартномаси тузилган имзоланган.

Шартнома шартларига кўра, даъвогар жавобгарнинг буюртмасига асосан "Пахта хом ашёси" махсулоти етказиб бериши, жавобгар эса уни қабул қилиб олиш ва келишилган ҳақини тўлаш мажбуриятини олган.

Шартнома юзасидан тарафлар ўртасида махсулот етказиб берилганлиги тўгрисида электрон хисоб фактура расмийлаштирилган.

Шартнома юзасидан тарафлар ўртасида махсулот етказиб берилганлиги тўғрисида хисоб-фактуралар имзоланган ва электрон кўринишда шакллантирилган.

Мазкур электрон хисоб-варақ фактуралар жавобгар МЧЖга электрон шаклда юборилган.

Жавобгар томонидан электрон хисоб-варақ фактура белгиланган муддатда тасдиқланган.

Жавобгар томонидан етказиб берилган махсулот ҳажмига ва баҳосига ҳамда сифатига эътироз билдирилмаган.

Даъвогар томонидан жами 816.336.519 сўмлик махсулот етказиб берилган.

Шартнома шартига кўра даъвогар томонидан 277.031.478 сўмлик маҳсулотлар (минерал ўғит) билан таъминланган.

Махсулот етказиб берилганлиги далиллар билан исботлаб берилган.

Жавобгар томонидан тўлиқ тўлов амалга оширилмаган.

Натижада 252.094.959 сўм қарздорлик вужудга келган.

Даъвогар жавобгарга ушбу қарздорликни тўлаб беришни сўраб мурожаат килган бўлса-да, жавобгар томонидан ушбу талабномалар окибатсиз колдирилган.

Бундан кўриниб турибдики, даъвогар томонидан низони судгача ҳал қилиш чоралари кўрилган.

Шартнома шартлари даъвогар томонидан бажарилган булса-да, жавобгар томонидан тегишли туловлар уз вактида амалга оширилмаган.

Бу ҳолатлар ишдаги далиллар билан тўлиқ ўз тасдиғини топади.

Ўзбекистон Республикаси Фукаролик Кодексининг 8 ва 234-моддаларига кўра мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

Мазкур ҳолда мажбурият тарафлар ўртасида имзоланган шартномадан келиб чиққан.

Шунингдек, ФКнинг 236-моддасига асосан мажбуриятлар мажбурият шартларига ва конун хужжатлари талабларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса - иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошка талабларга мувофик лозим даражада бажарилиши керак.

ФК 465-моддасининг биринчи қисмига кўра, контрактация шартномасига мувофик қишлоқ хўжалиги махсулотини етиштирувчи қишлоқ хўжалиги махсулотини қайта ишлаш ёки сотиш учун бундай махсулотни харид қиладиган шахсга — тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу махсулотни қабул қилиш (қабул қилиб туриш), унинг ҳақини шартлашилган муддатда муайян баҳода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

ФК 466-моддасининг биринчи қисмига асосан, қишлоқ хўжалиги махсулотини етиштирувчи ўстирилган (ишлаб чиқарилган) қишлоқ хўжалиги

махсулотини тайёрловчига контрактация шартномасида назарда тутилган микдор ва ассортиментда топшириши шарт.

Жавобгар томонидан шартномавий мажбурият ўз вақтида бажарилмаганлиги сабабли низо судгача етиб келган.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддасига асосан, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Агар тараф суд томонидан талаб этилаётган далилни ўзида ушлаб турган ва суд сўрови билан белгиланган муддатда уни такдим этмаётган бўлса, ундаги маълумотлар шу тараф манфаатларига қарши қаратилган деб тахмин қилинади ва у томонидан тан олинган деб ҳисобланади.

Бу ҳолатда, ўтган давр мобайнида қарздорлик тўланмай келинаётганлиги ҳолатидан келиб чиқиш лозим.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 47-моддасида, хисобварақ-фактура Товарларни (хизматларни) реализация қилишда юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорлар, агар мазкур моддада бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, ушбу товарларни (хизматларни) сотиб олувчиларга хисобварақ-фактурани тақдим этиши шартлиги хисобварақ-фактура, қоида тариқасида, электрон хисобварақ-фактураларнинг ахборот тизимида электрон шаклда расмийлаштирилиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 14.08.2020 йилдаги №489-сонли "Қушилган қиймат солиғи ҳамда чет эл юридик шахслари билан боғлиқ солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш чора-тадбирлари турисидаги" қарори 2-иловаси;

61 - бандида электрон ҳисобварақ-фактурани имзолаш юридик шахс номидан-ташкилот раҳбари ёки ташкилот номидан берилган ишончнома ёки бошқа ҳужжат билан ваколат берилган шахслар номига расмийлаштирилган электрон раҳамли имзо орҳали амалга оширилиши белгиланган.

Даъвогар жавобгарга электрон шартнома, таққослаш далолатномаси, ҳисобварақ-фактураларни электрон шаклда юборган.

Ушбу холатларни инкор этиб бўлмайди.

Ишни судда кўриш жараёнида ҳам жавобгар томонидан шартнома мажбуриятлари лозим даражада бажарилмаган, яъни етказиб берилган маҳсулотга ҳақ тўлиқ тўланмаганлиги сабабли, даъво талабининг асосий қарз ундириш қисмини қисман 252.094.959 сўмга қаноатлантиришни лозим топади.

Бундан ташқари даъвогар шартнома ва қонунчилик талабларидан келиб чиққан ҳолда жавобгардан 20% жарима жами 73.429.405 сўм ундириб беришни сўраган.

Тарафлар ўртасида имзоланган шартноманинг 5.4-бандида, пахта хом ашёси хакини асоссиз тўлашдан бўйин товлаган сумманинг 20 % микдорида жарима тўлашга келишилган.

ФК 260-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ қонун ҳужжатлари ёки шартнома билан белгиланган, қарздор мажбуриятни бажармаган ёки лозим даражада бажармаган тақдирда кредиторга тўлаши шарт бўлган пул суммаси неустойка ҳисобланади.

ФК 261-моддасининг биринчи - иккинчи қисмларига мувофиқ неустойка жарима ёки пеня шаклида бўлади.

ФКнинг 333-моддасига асосан қарздор айби бўлган такдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

Ўзбекистан Республикаси Фуқаролик кодексининг 335-моддасига кўра, агар кредитор қасддан ёки эҳтиётсизлик туфайли мажбуриятни бажариш мумкин бўлмаслиги юз бериши ёки бажармаслик туфайли етказилган зарар миқдорининг кўпайишига кўмаклашган бўлса, кредитор мажбуриятни бажармасликдан етказилган зарарни камайтириш чораларини қасддан ёки эҳтиётсизлик туфайли кўрмаган бўлса, суд ишнинг ҳолатларига қараб тўланадиган ҳақ миқдорини камайтиришга ёки кредиторга ҳақ тўлашни рад этишга ҳақли.

Суд далилларга ҳуқуқий баҳо бериб, мажбурият бузилиши оқибатларига мутаносиблиги, даъвогарнинг ўзига нисбатан зарар микдорининг кўпайишига сабабчи бўлганлиги, жавобгар томонидан тўлаши лозим бўлган қарздорлик суммага қаршилик билдираётганлиги, жавобгарнинг асоссиз тўлашдан бўйин товлаганлиги ҳолати тасдиқланмаганлигини инобатга олиб, суд даъвонинг жарима ундириш қисмини тўлиқ рад қилишни лозим топди.

Шунингдек, даъво талабида тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 4.4-бандига ўзгартириш киритишни сўраган.

Шартнома қандай шаклда тузилган бўлса, уни ўзгартириш ёки бекор қилиш тўғрисидаги келишув ҳам шундай шаклда тузилади, башарти қонун ҳужжатларидан, шартнома ёки иш муомаласи одатларидан бошқача тартиб келиб чиқмаса.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси 384-моддасининг иккинчи қисмига мувофиқ, бир тараф шартномани ўзгартириш ёки бекор қилиш ҳақидаги таклифга иккинчи тарафдан рад жавоби олганидан кейингина ёки таклифда кўрсатилган ёхуд қонунда ёинки шартномада белгиланган муддатда, бундай муддат бўлмаганида эса - ўттиз кунлик муддатда жавоб олмаганидан кейин, шартномани ўзгартириш ёки бекор қилиш ҳақидаги талабни судга тақдим этиши мумкин.

Бундан кўриниб турибдики, даъвогар низони судгача ҳал ҳилиш бўйича чораларни кўрмаган ҳолда, шартномани ўзгартириш талаби билан судга мурожаат этишда барваҳт ҳулосага келган.

Даъво талабида шартноманинг 4.4-бандига ўзгартириш киритиш йўли билан, жавобгар етказиб берган махсулот нархи ўртасидаги келиб чиқадиган фарқни, пахта ҳосили учун 9.613.082 сўм қуритиш ва тозалаш хизмати учун ушлаб қолинган маблағни ундириш сўралмокда.

Даъвогар вакилининг ушбу талаблари билан қуйидагиларга кўра келишиб бўлмайди.

Шартнома бўйича жавобгар томонидан етказиб берилган махсулотлар даъвогар томонидан қабул қилиб олинган ва ишлатилган.

Бу ҳолатда, пахта ҳосили учун қуритиш ва тозалаш хизмати жавобгар томонидан кўрсатиб бўлинганлиги ҳолатидан келиб чиқиш лозим.

Яъни, тарафлар айни вақтда шартнома мажбуриятларини тўлиқ бажарганлар.

Қолаверса, мазкур талаб ва эътирозларни шартнома тузиш жараёнида ёхуд кейинчалик, шартнома олди низолашиш талаби билан судга мурожаат қилиш лозим эди.

Даъво талабининг хисоб-фактураларга ўзгартириш китириб қайтадан юбориш мажбуриятини юклаш қисми бўйича суд қуйидагиларга кўра келишиб бўлмайди.

Мазкур муносабатлар тарафларнинг ўз зиммасида, унга нисбатан такроран мажбурият юклаш мақсадга мувофиқ эмас.

Суд далилларга ишнинг барча ҳолатларини жамлаб, уларни суд мажлисида қонунга амал қилган ҳолда ҳар томонлама, тўлиқ ва холис кўриб чиқишга асосланган ўз ички ишончи бўйича баҳо беради.

Бундай холатда, суд даъво талабининг мажбурият юклаш кисмини каноатлантиришни рад этиш лозим деб хисоблайди.

Мазкур иқтисодий иш доирасида даъвогар вакилининг суд мажлисидаги жавобгар фаолиятида тузилган шартномалар бўйича ҚҚС тўланмаганлиги каби қонунбузилиш ҳолатларига йўл қўйганлиги учун хусусий ажрим қабул қилиш тўғрисидаги оғзаки илтимосномаси билан келишиб бўлмайди.

Суд даъво талаби доирасида иш кўришни лозим деб топди.

Шу боис суд, даъвогар вакилининг хусусий ажрим чикариш тўгрисидаги оғзаки илтимосномасини қаноатлантиришни рад этишни лозим топди.

Қолаверса, даъвогар вакили ўз важларини тасдикловчи далиллар билан хукукни муҳофаза килиш органларига мурожаат этиш ҳуқуқи мавжуд.

Ўзбекистон Республикаси Иктисодий процессуал кодексининг 118-моддаси талабларидан келиб чикиб, суд харажатлари тарафларга уларнинг каноатлантирилган даъво талаблари микдорига мутаносиб равишда юкланади.

Ўзбекистон Республикасининг "Давлат божи тўғрисида" ги қонун иловасида Давлат божи ставкаларининг микдори белгиланган бўлиб, 2-бандида мулкий хусусиятга эга даъво аризалардан эса даъво бахосининг 2 фоизи микдорида бирок, БХМ нинг 1 бараваридан кам бўлмаган микдорида ундирилиши назарда тутилган.

Ўзбекистон Республикасининг "Давлат божи" тўгрисидаги конуни билан тасдикланган иловасининг, Давлат божи ставкаларининг микдорлари белгиланган бўлиб, номулкий хусусиятга эга даъво аризалардан — БХМ нинг 10 баравари микдорида давлат божи тўлаш белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси президентининг "Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида"ги 10.10.2017 йилдаги ПҚ-3318-сонли Қарорининг 3 - бандига кўра Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашлари фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари манфаатларини кўзлаб судга давлат божи тўламасдан даъво аризалари, давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари, уларнинг мансабдор шахслари хатти-ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоятлар тақдим этади.

Бунда, даъво аризасини қаноатлантириш рад этилганда манфаати кўзлаб даъво аризаси киритилган фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларидан давлат божи ундирилмаслиги белгиланган.

Шунга кўра суд, ишни судда кўриш билан боғлиқ суд харажатларини даъво талабининг қарздорлик ундириш қисми бўйича жавобгар зиммасига, даъво талабининг мажбурият юклаш қисми бўйича даъвогар зиммасига юклашни ва даъво талабининг икки номулкий хусусиятга эга мажбурият юклаш ҳамда шартномага ўзгартириш киритиш қисми бўйича даъвогар озод этилганлиги боис ундан давлат божи ундирилмасликни лозим топади.

Юқоридагиларга асосан суд даъво аризасини қисман қаноатлантиришни, жавобгардан даъвогар фойдасига 252.094.959 сўм асосий қарз ва олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажатлари ундиришни хамда Республика бюджетига жавобгардан 8.750.087 сўм давлат божи ундиришни лозим топади.

Қайд этилганларга кўра, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодекси, Ўзбекистон Республикаси Иктисодий процессуал кодексининг 68,118,176, 179-моддаларини кўллаб, суд

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво аризаси қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар - "NAMANGAN TO`QIMACHI CLUSTER" МЧЖ хисобидан, даъвогар – "XO`JAND OBOD DIYORI" ФХ фойдасига 252.094.959 сўм асосий қарз ва олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажатлари ундирилсин.

Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Жавобгар - "NAMANGAN TO`QIMACHI CLUSTER" МЧЖ хисобидан Республика бюджетига 8.750.087 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қарори тарафларга юборилсин.

Xал қилув қарори қонуний кучга киргандан кейин ижро варақаси берилсин.

Мазкур ҳал қилув қарордан норози бўлган тараф ҳал қилув қарор қабул қилинган кундан эътиборан бир ой ичида шу суд орқали апелляция шикояти (протести), ҳал қилув қарордан қонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой ичида кассация шикояти (протести)ни Наманган вилоят судининг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига бериши мумкин.

Судья Д.Соатов

